

для этой сферы, их качественных характеристиках. Обращается внимание на методическое обеспечение учебного процесса в современной высшей школе в этом направлении и системе среднего специального образования.

Ключевые слова: сфера культуры, региональная проблематика, высшее и среднее специальное образование, современное состояние сферы культуры.

MODERN PROBLEMS OF CULTURAL SPHERE ARE IN CONTEXT OF TRANSFORMATION CHANGES OF UKRAINIAN SOCIETY

Vytkalov Sergij, kandydat mystecztvoznavstva, docent kafedry kul'turologiyi i muzeyeznavstva
Rivnenskogo derzhavnogo humanitarnogo universytetu, Rivne;
Korolchuk Olha Leonidivna, st. vykladach Shkhidnoieuropeiskoho
natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky (m. Lutsk)

The modern state of sphere of culture is examined, in particular and her constituent is cultural and educational activity, western-Ukrainian walks of life, attention is accented on the problem of shots, their level of education and other high-quality descriptions. Displace attention on the methodical providing of educational process at modern higher school and network of the secondary special education.

Key words: sphere of culture, regional проблематика, higher и the secondary special education, modern state of sphere of culture.

UDC 433.2.3

MODERN PROBLEMS OF CULTURAL SPHERE ARE IN CONTEXT OF TRANSFORMATION CHANGES OF UKRAINIAN SOCIETY

Vytkalov Sergij – kandydat mystecztvoznavstva, docent kafedry kul'turologiyi i muzeyeznavstva
Rivnenskogo derzhavnogo humanitarnogo universytetu;
Korolchuk Olha Leonidivna st. vykladach Shkhidnoieuropeiskoho
natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky (m. Lutsk)

The aim. to educe a problem row in functioning of modern sphere of leisure and find out reasons of such state.

Research methodology. consist in that an author leads to pointlessness of leading out from the curricula of colleges of culture of speciality «Folk artistic work» and substituting of her by «Management of sociocultural activity», as the last though is in principle necessary for the sphere of culture, she is sent to preparation of other specialist, namely are spheres of шоу-бізнесу, industry of fashion, but not on providing first of all of skilled копнуса sphere of rural culture.

The novelty of the article consists in the analysis of modern situation in the field of culture, mainly her rural vector and accenting on importance of training of personnels for the sphere of культурно-дозвіллевої activity, going out a regional specific.

Novelty. Practical meaningfulness of this material is in that advancement of this idea in the system of higher school and higher the AV special link of education will help to go back to practice of preparation of necessary to the sphere specialist.

Key words: sphere of culture, regional проблематика, higher и the secondary special education, modern state of sphere of culture.

Надійшла до редакції 2.10.2016 р.

УДК 374.7:37.03

ГРОМАДЯНСЬКА КУЛЬТУРА ЯК ЗМІСТОНАПОВНЮЮЧА ДОМІНАНТА НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У СИСТЕМІ АНДРАГОГІКИ

(узагальнення досвіду Рівненського центру підвищення кваліфікації та перепідготовки
працівників культури Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв)

Мохнюк Руслан Степанович, кандидат педагогічних наук, директор,
Рівненський центр підвищення кваліфікації та перепідготовки
працівників культури Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Рівне

Акцентовано на відсутності системи теоретичних напрацювань стосовно громадянської культури як ціннісно-змістовної складової освіти дорослих. Методологічну основу андрагогічної моделі складають роботи М.Ноулза з акцентом на практичність навчального процесу і отримання результатів. Проаналізовано законодавчу базу та літературу з питань розвитку громадянського суспільства, введення даної проблематики у навчальні плани системи підвищення кваліфікації працівників культури. Обґрунтовано тезу щодо суб'єктності слухачів у навчальному процесі, що є спонукальним до використання діалогічних форм, інноваційних технологій, базовим принципом яких є опора на досвід слухачів-працівників з їх мотивацією інтенсифікації удосконалення фахової компетенції.

Ключові слова: громадянська культура, андрагогіка, освіта дорослих, інноваційні технології навчання, підвищення кваліфікації, працівники культури.

Постановка проблеми. Становлення громадянського суспільства в Україні, що обрала європейський вектор розвитку, потребує адекватних підходів до формування громадянської культури, якій належить одна з провідних ролей у питанні громадянсько-наочної складової навчального процесу. Поєднання суспільних і державних цінностей та ідеалів з творчою суспільною діяльністю особистості стає можливим завдяки взаємоперетину громадянської і духовної культури, забезпечуючи їх гармонійне існування в системі «людина-суспільство-держава» з функціями: гносеологічною, інформаційною, аксіологічною або ціннісно-орієнтаційною, нормативно-регулюючою або управлінською.

Громадянська культура особистості складається з сукупності знань (філософських, політичних, правових, економічних, соціально-психологічних, культурологічних), умінь і навичок, переживань, емоційно-ціннісних орієнтацій, переконань, що допомагають людині усвідомити її місце в суспільстві, обов'язок і відповідальність перед співвітчизниками, Батьківщиною, державою та здатність використовувати їх у практичній громадській діяльності і поведінці. Громадянсько-наочна складова навчального процесу допомагає відкоригувати ставлення особистості до вищезазначених якостей, сприяти їхньому розвитку. Концептуалізація даної парадигми є важливою у системі андрагогіки (освіти дорослих) з її інфраструктурною одиницею – підвищенням кваліфікації працівників культури. Проблема на сьогодні полягає у відсутності узагальнюючої системи теоретичних напрацювань стосовно громадянсько-наочної складової як ціннісно-змістовної основи, навчального процесу освіти дорослих. В андрагогічній моделі закладено прагнення слухачів до засвоєння та застосування знань, умінь, навичок із метою набуття компетентності у вирішенні нагальних проблем, зокрема і щодо розвитку громадянського суспільства. Це особливо стосується працівників культури, для яких важливим є професійне зростання у поєднанні з особистісними якостями, оскільки їх діяльності притаманний колективно-співтворчий характер у досягненні мети. Співставлення цих сегментів, зведення їх у єдине у навчальному процесі системи підвищення кваліфікації становить проблему та актуалізує дану тему.

Останні дослідження та публікації. Питання розвитку громадянського суспільства періодично знаходиться в полі зору законотворців. Базовим документом є Конституція України. Не можна оминати увагою закон України «Про культуру», де у ст. 31 йдеться про громадські організації (професійні, творчі спілки, товариства, фонди, асоціації тощо), що беруть участь у реалізації державної політики у сфері культури, вони мають право утворювати благодійні організації для фінансування культурних програм розвитку літератури та мистецтва, підтримки талантів і творчих починань та ін. [11]. Одним з останніх, що стосується заявленої нами теми, є Указ Президента України «Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні», у якому затверджено Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016-2020 рр. [12]. Громадянськостворюючий аспект досліджується в Указі Президента України від 22 січня 2016 р. «Про заходи з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917-1921 рр.». У ньому 2017 р. проголошується роком Української революції 1917-1921 рр. У зв'язку з чим, крім іншого, стоїть завдання організації тематичних інформаційних, навчально-виховних, культурно-мистецьких заходів у навчальних закладах та закладах культури з метою виховання патріотизму, підвищення інтересу до історії України [10]. Законодавча база є доказом зацікавленості держави у формуванні громадянського суспільства та важливості теми, що нами розглядається.

Аналізуючи літературу, варто зазначити, що науковці звертаються до розробки різних аспектів проблематики розвитку громадянського суспільства. О.Яковлев у докторській дисертації «Синергетика регіональних ідентичностей у культурному континуумі України кінця ХХ – поч. ХХІ ст.» зазначає, що «побудова громадянського суспільства України доби її державної незалежності неможлива без урахування регіональної специфіки, поліетнічної палітри, опори на традиційну та професійну складові української культури» [15; 10]. О. Заславська актуалізує для дослідження вісь «особистість – громадянське суспільство», розглядаючи її особливості, механізми взаємодії та тенденції розвитку в Україні [4].

Громадянська культура є змістовнонаповнюючою навчального процесу підвищення кваліфікації працівників культури. У цьому контексті варто звернутись до робіт науковців із питань андрагогіки, зокрема, системи підвищення кваліфікації. Так, О.Вознюк обґрунтовує нову парадигму освіти дорослих, в основі якої лежить реалізація типів педагогічної дії [2]. Т.Десятов постулює доцільність використання європейських парадигмальних ідей і тенденцій розвитку навчання дорослих у вітчизняній системі освіти [3]. На тенденціях розвитку освіти дорослих зосереджується С.Коваленко [6]. Л.Лук'янова акцентує увагу на концептуальних положеннях освіти дорослих як пролонгованому процесі і результаті розвитку людини упродовж усього життя [7]. Розвиток освіти дорослих в Україні в історичному зрізі подає Л.Сігаєва [13].

Щодо організації навчального процесу підвищення кваліфікації, то існує низка робіт, присвячених даній проблематиці у суміжних сферах. Так, Н.Білик розглядає підвищення кваліфікації педагогічних працівників як сукупність навчальних програм, концепцій у їх регіональному вияві [1]. Н.Мирончук подає парадигматику стажування як форму підвищення кваліфікації освітян [8]. І.Шевченко презентує моделювання змісту навчання, зосереджуючи увагу на категорії бібліотечних кадрів [14]. Про зміну ролі викладача, який перетворюється у т'ютора, консультанта, у зв'язку зі зміною педагогічних технологій, – говорить М.Кадемія [5].

Мета статті – узагальненні досвіду практичної реалізації громадянсько-наочної складової навчального процесу у системі підвищення кваліфікації працівників культури (на матеріалах Рівненського центру підвищення кваліфікації та перепідготовки працівників культури Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв).

Методологія дослідження базується на застосуванні комплексу теоретичних, емпіричних, математичних методів, їх інтерпретація у культурологічному аспекті щодо громадянсько-наочної та андрагогічної тематики. Методологічною основою є роботи американського вченого М.Ноулза стосовно науки андрагогіки, засновником якої

він є. М.Ноулз вважає, що головним, з поміж іншого, у ставленні дорослих до навчання є їх практичність щодо постановки проблеми, досягненні мети та використанні отриманих навчальних результатів [16].

Виклад матеріалу дослідження. Сприяння розвитку громадянського суспільства в умовах навчального процесу у Рівненському центрі постійно перебуває у полі зору і, перш за все, позиціонується з налагодженням ефективної конструктивної взаємодії з громадськістю, органами державної влади та місцевого самоврядування. Здійснюючи постійний моніторинг потреб у підвищенні кваліфікації різних категорій працівників культури Рівненський центр координує роботу з регіональними органами управління культурою, органами виконавчої влади та місцевого самоврядування, формує групи і здійснює очно-заочну форму навчання. Така співпраця з управліннями культури Волинської, Закарпатської, Івано-Франківської, Рівненської, Тернопільської, Чернівецької облдержадміністрацій, Департаментом з питань культури, національностей та релігій Львівської ОДА, обласними центрами народної творчості, міськими, районними управліннями культури, музеями, заповідниками, музичними школами, школами естетичного виховання регіону робить цей напрям роботи цілеспрямованим. Підвищення кваліфікації у Центрі проходять різні категорії працівників культури: директори, завідувачі закладів культури клубного типу, режисери аматорських колективів, керівники хореографічних, хорових, фольклорних колективів, викладачі шкіл естетичного виховання, музейні і бібліотечні працівники та ін.

Специфіка діяльності закладів культури є спонукальною до співпраці з громадою. Підтвердженням тому є досвід роботи з цього напрямку, представлений начальником Гошанського відділу культури А.Івасюком слухачам Рівненського центру за темою «Організація роботи закладів культури в об'єднаних територіальних громадах» або презентація діяльності Музею історії Луцького братства слухачкою Т.Андрейчук щодо організації народних читань як традиційної форми просвітницької роботи історичних братств (Луцьке Хрестовоздвиженське братство, Острозьке братство ім. князів Острозьких), з метою залучення представників громади м. Луцька для ознайомлення, спілкування, дискусії з питань історичного краєзнавства. На недостатність знань та потребу введення громадянознавчих тем вказують слухачі в анкетах, розроблених співробітниками Центру. На питання: «Які теми та розділи пропонуєте включити до навчально-тематичного плану», наприклад, музейники пропонують теми «Нові підходи музеїв до роботи з громадськістю», «Особливості організації меморіальних музеїв»; викладачі шкіл естетичного виховання потребують інформацію щодо патріотичного виховання, духовного розвитку особистості, роботи з обдарованими дітьми.

Ефективність розвитку громадянського суспільства і громадянської культури підсилюється комунікуванням й обміном досвіду серед слухачів у процесі навчання, що кореспондується з формуванням груп із працівників культури різних областей. Так, слухачами категорії «Викладачі шкіл естетичного виховання по класу фортепіано, концертмейстери» були представники Волинської, Закарпатської, Львівської, Полтавської, Рівненської обл.; категорії «Керівники аматорських театральних колективів» з Волинської, Львівської, Рівненської, Тернопільської, Хмельницької обл. Таке представництво дає можливість не лише площинно осягнути проблеми, перспективи розвитку сфери культури свого закладу, а й порівняти особисті досягнення та внесок у його діяльність, що засвідчує громадянську позицію, особистісну конкурентоспроможність щодо створення сучасного культурного продукту. Конструюючи основний концепт громадянської культури у контекст змістовного наповнення навчального процесу, в першу чергу, визначається його проблема. Адже вона є основою базування тематики змістових модулів проблемно-цільового навчання для кожної категорії у контексті удосконалення їх фахової компетенції. Функціональні обов'язки слухачів є різновекторними, тому і навчальний процес носить варіативний характер. Подамо декілька прикладів тематики навчання: «Сучасні вимоги до організації діяльності культурно-освітніх закладів», «Новітні технології у звукорежисурі», «Тенденції розвитку аматорського театального мистецтва на сучасному етапі», «Впровадження новітніх форм та методів роботи в класах образотворчого мистецтва шкіл естетичного виховання», «Проблеми та шляхи збереження традиційної народнопісенної творчості», «Охорона пам'яток історії та культури в заповідниках та музеях України» та ін. Крім того, для окремих категорій музичного спрямування була визначена тематика проблемно-цільового навчання щодо удосконалення методики викладання різних дисциплін та методики гри на різних інструментах у школах естетичного виховання, зокрема, музично-теоретичних, вокально-хорових, образотворчих дисциплін, хореографії, гри на фортепіано, бандурі, баяні й акордеоні, духових і ударних, струнно-смічкових, струнно-щипкових інструментах. Такий підхід збагачує не лише професійно, а сприяє розвитку громадянської культури, тому що фахова компетенція є її складовою.

Громадянознавчий зміст оптимально інтегрується як у проблематику, так і теми навчально-тематичного плану. Вони є актуальними і відповідають специфічним фаховим потребам відповідно до категорій слухачів. Вибір навчальних тем корелюється з їх громадянознавчим потенціалом. Вони стосуються як загальних питань, так і регіональної специфіки розвитку культури, проблем професійно-практичного спрямування. Це такі теми як: «Відображення сучасних історичних подій в музейній експозиції на матеріалах виставки «Герої не вмирають», присвяченої учасникам Майдану та АТО» (Н. Радіонова), «Проблеми та перспективи розвитку галузі культури» (канд. пед наук Р. Мохнюк), «Актуальні питання розвитку культурологічної освіти в умовах сьогодення» (засл. працівник культури В. Кузьменко), «Вивчення історичних джерел щодо репресій українського народу тоталітарними системами та використання їх у музейній практиці» (В. Данілічева), «Дотримання «Кодексу законів про працю України» як запорука захисту трудових прав людини» (О. Борис), «Заповідна справа та екологія ландшафтів в межах охоронних зон та природно-заповідних територій регіону» (доктор геогр. наук Л.Царик), «Традиційне фольклорно-етнографічне свято «Музейні гостини»: історія та досягнення» (засл. прац. культури А. Українець), «Комп'ютерна студія: створення, комплектація, обслуговування» (звукорежисер радіостанції «Рівне-FM» Ю. Мусаєв) та ін.

У методичну модель сприяння розвитку громадянської культури особистості вписуються не лише традиційні, а і інноваційні форми навчання, що пропонуються слухачам Рівненського центру, під час яких вони безпосередньо комунікують. Такий підхід кореспондується з андрагогічним принципом опори на досвід тих, хто підвищує кваліфікацію.

Досліджуючи навчальний процес в Інституті післядипломної освіти НАКККіМ І. Шевченко підтверджує ефективність «вирішення виробничих завдань», використовуючи методи активного навчання: дидактичні, рольові, інноваційні ігри, розбір конкретних ситуацій, імітаційні вправи, ігрове проектування [14; 313]. Зарубіжний досвід британських освітніх закладів щодо формування громадянської культури називає складовою педагогічного інструментарію, серед іншого, різні форми навчання: «дебати, екскурсії, ігри, презентації, суспільні проекти, шкільні клуби, робота в групах, консультації, учнівське посередництво, шкільні ради, зустрічі, зібрання, дискусії, тренінг, майстер-клас, мозковий штурм, коуч-сесія, взаєонавчання та ін.» [17]. Можна констатувати, що більшість із них використовуються у навчальному процесі Рівненського центру так і навчально-тематичним планом передбачено різні форми проведення занять.

За час навчання організовано практичні заняття з розв'язання проблемних ситуацій, екскурсії, ділові ігри, тренінги, майстер-класи, «круглі столи», тематика яких відповідає проблемі навчання. Для прикладу наведемо тематику круглих столів: «Трансформація ролі закладів культури клубного типу в сучасних умовах», «Питання збереження та розвитку історико-культурної спадщини та трансформація їх у сучасних умовах», «Впровадження новітніх форм та методів роботи в класах образотворчого мистецтва шкіл естетичного виховання» тощо. Висвітлення заявлених проблем сприяє розвитку громадянської культури особистості слухачів, тим більше, що ними є різновікові категорії з різним стажем, досвідом роботи за фахом. Під час фахових дискусій, дебатів, професійного спілкування на тематичних «круглих столах» удосконалюється компетентісно-професійний рівень працівників культури – слухачів Рівненського центру. Взаєонавчання є ефективною формою з методичної, практичної, функціональної, фахової точок зору. Як зазначає Т. Десятов: «В андрагогічній моделі головна роль належить тому, хто навчається, тому доросла людина є рівноправним суб'єктом навчання» [3; 185]. Отже, можна стверджувати, що у процесі підвищення кваліфікації доцільніше пропонувати активні форми і методи навчання, що підтверджують і результати опитування слухачів. 76% респондентів відзначають позитивне ставлення до активних форм навчання.

Окрім «круглих столів» варто навести декілька прикладів проведення інноваційних форм занять: ділова гра «Як народжується виставка: від ідеї до експозиції» (Г.Данильчук), тренінг з таймменеджменту (доц. В. Бордюк), відкрита репетиція духового оркестру «Сурма» Рівненського музичного училища РДГУ (засл. працівник культури України А. Кібіга), майстер-класи гри на бандурі (О.Крук, Г.Топоровська, Н.Турко), з режисерської майстерності (канд. пед. наук, доц. В. Богатирьов), презентація навчально-методичного посібника «Пісні Волині» (О. Поліщук), презентація і музикування творів із книги «Любим діткам для забави» учнями молодших класів (викладач-методист по класу скрипки Рівненської ДМШ № 1 ім. М.Лисенка Д.Кухарук), зустріч-спілкування з викладачами-теоретиками Рівненської ДМШ № 2, для музейників – нічна екскурсія «Бурштинова казка» (О.Булига), пішохідна екскурсія містом (Г.Данильчук) та ін.

Позитивним є те, що майстер-класи та практичні заняття викладачі проводять зі своїми учнями або колективами, що дозволяє унаочнити навчальний процес. Але це важливо не лише з точки зору демонстрації методики роботи з виконавцями, колективами, така присутність засвідчує їх громадянську позицію, що, у свою чергу, сприяє формуванню та розвитку громадянської культури слухачів. Структурування занять у контексті моделі триєдності їх учасників: викладач – заклад культури – слухач, є ключовим в організаційно-навчальному процесі Рівненського центру, що постійно співпрацює з базовими установами. Центр організовує виїзні заняття загально-тематичного та професійно-практичного спрямування в закладах культури регіону. Це відкритий урок у студії танцю «Флеш» та практичні заняття зі звукорежисури концертів, театралізованих шоу на базі Зорянського РБК Рівненської обл. (директор О. Шкіндер), практикуми з особливостей виконавської інтерпретації творів для гітари на базі Рівненської обласної філармонії (викл. П.Подранецький), особливостей роботи з дитячим хореографічним колективом на базі дитячого ансамблю сучасного танцю «Діалог» Миського ПК «Текстильник» (кер. Е.Манелюк), майстер-класи з виготовлення витинанки (викл. Н. Дребот), народної іграшки (викладач Г.Крилошанська) на базі КЗ «Рівненська дитяча художня школа», відкриті уроки щодо особливостей роботи з капелою бандуристів на базі Рівненських: музичного училища (викл. М.Очеретяна) та дитячої музичної школи № 1 ім. М.Лисенка (викл. Т.Бенедюк), вітальний концерт з обговоренням виконавських методів на базі музичного училища (викл. К.Кімстач), відвідування репетицій та майстер-класів колективів Етнокультурного центру Рівненського Палацу дітей та молоді (кер. – засл. працівник культури України В.Ковальчук), екскурсія-знайомство з оновленим приміщенням Рівненського миського Будинку культури, з документацією, роботою народної аматорської фотостудії «Простір-Фото» (кер. О.Харват) та інших колективів закладу, присутність на репетиції народного хору «Верес» (кер. – заслужений працівник культури України П.Невірковець) тощо. Організація занять на практичній базі збільшує ефективність сприйняття їх змісту та методики проведення. Навчання дорослих спонукає до максимального використання інноваційних технологій та форм проведення занять, адже їх мотивацією є інтенсифікація удосконалення їх фахової компетенції.

Викладачі Рівненського центру забезпечують високий науково-теоретичний, методичний та творчий рівень викладання. Вони виконують функції не лише лектора, а і наставника, тренера, коучера. Використовуючи коучинг як «педагогічну технологію» [5; 277], окреслюють проблему, спрямовують діяльність слухачів, керують процесом виконання завдання, створюють атмосферу, спонукають до підвищення мотивації навчання. У контексті заявленої нами теми варто процитувати О.Заславську, яка зазначає, що «вихідним елементом у конструції громадянського суспільства є

особистість» [4; 358]. Більшість викладачів є керівниками художніх колективів і вони виступають як культуроформуєче начало, що не лише сприймає, а і творить культурно-мистецьке середовище, впливає на формування культурного простору регіону, країни. Тим більше, що і слухачами є працівники культури, а з позиції культурологічного аналізу вони виступають суб'єктом цієї ж культури, її головною особою. Тому, як правило, навчально-практичні заняття будуються у діалоговій формі – відкриті уроки, концерти з подальшим обговоренням, майстер-класи. Рівненський центр запрошує креативних особистостей не лише з Рівного, а й інших областей. До прикладу, директор Житомирського держ. ін-ту культури і мистецтв НАКККіМ, народний артист України, канд. мистецтвознавства, проф. Л.Данчук; керівник гурту «Чорні черешні» та оркестру «Мегаполіс» м. Луцьк Ю.Поліщук; керівник театральної студії «Кажан» Здолбунівського Будинку культури цементників В. Гізун; ст. викладач ДМШ м. Здолбунів О.Сачева; викладачі-методисти ДМШ № 1 ім. Ф.Шопена м. Луцьк, заслужений працівник культури І.Циганкова та Дубровицької ДМШ І.Деркач; ст. викладач Луцької ДМШ № 3 С.Савицька, викладач-методист Л.Деркач та викладачі І.Борінова, Г.Ларчікова, Л.Нікітчук Нетішинської музичної школи Хмельницької обл.; викладачі Березнівської ДМШ Л.Заяць, Г.Кобзаренко; викладач вищої категорії Ківерцівської ДМШ Волинської обл. Л.Валігура і ін.

Серед важливих завдань, вміщених у «Національній стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016-2020 рр.», з поміж іншого, йдеться про активізацію комплексних заходів, спрямованих на підвищення громадянської освіти населення, введення до навчальних програм навчальних закладів курсів і тем з питань розвитку громадянського суспільства тощо [9]. Рівненський центр здійснює не лише навчальний процес у цьому сегменті, а організовує поза навчальне перебування слухачів на Рівненщині, знайомлячи їх із культурно-мистецькими подіями громадянського спрямування, що забезпечують емоційно-ціннісну компоненту громадянської культури. Це відвідування вистав Рівненського академічного музично-драматичного театру, концертів в обласній філармонії, благодійних акцій у Палаці дітей та молоді, культурно-мистецьких проєктів Міського Палацу культури, фестивалів у м. Рівне, екскурсій до Культурно-археологічного центру «Пересопниця», Національних історико-культурних заповідників м. Острога і Дубна, Національного історико-меморіального заповідника «Поле Берестецької битви», КЗ «Рівненський краєзнавчий музей», Музею У. Самчука тощо. Такий наочно-образний потенціал світоспоглядання сприяє розвитку громадянської культури слухачів.

Пропагування громадянського суспільства потребує інформаційно-просвітницького забезпечення. Бібліотека готує та проводить бібліографічні та тематичні огляди щодо наявності збірників нот, сценаріїв, драматичних творів, методичної літератури. Ними користуються слухачі. Виявом активної громадянської позиції слухачів є захист творчих проєктів, основу яких становить їх практична діяльність та теоретична обґрунтованість згідно напрацювань під час проблемно-тематичних занять. Рівненський центр запроваджує таку форму творчих захистів як пітчінг, де слухачі презентують свої проєкти і намагаються у відведений час викласти найголовніше у відповідності до заявленої теми. Залікові роботи супроводжуються фото та відеоматеріалами. Набуття досвіду слухачами участі у пітчінгах робить можливим їх запровадження у своїй практичній діяльності. Такий експеримент вартує розповсюдження з огляду на те, що більшість слухачів - керівники закладів або художніх колективів.

Висновки. Культуротворче осмислення досвіду реалізації громадянсько-навчальної складової навчального процесу у системі андрагогіки дозволяє намітити шляхи його подальшого удосконалення: орієнтація на змістовно-випереджальний характер навчального процесу; інтеграція та верифікація громадянсько-навчального аспекту у контекст проблемно-цільового навчання відповідно до категорії слухачів та тематики проблемно-цільового навчання; синергія Рівненського центру та культурно-мистецьких інституцій у питанні розвитку громадянської культури; планування навчання груп у строки, що співпадають зі знаковими культурно-мистецькими подіями у м. Рівне відповідно до категорій слухачів та тематики навчання; продовження практики відвідування просвітницьких та культурно-мистецьких заходів громадянсько-навчальної тематики.

Перспективи подальших досліджень будуть стосуватись проблематики культуротворчого потенціалу інноваційних технологій у системі андрагогіки.

Список використаної літератури

1. **Білик Н. І.** Регіональна освітня система як фактор сталого розвитку підвищення кваліфікації педагогічних працівників / Н. І. Білик // Освіта дорослих : теорія, досвід, перспективи : зб. наук. пр. – Київ: Луганськ : Вид-во «НОУЛІДЖ», 2014. – Вип. 1 (8). – С. 76-84.
2. **Вознюк О. В.** Нова парадигма освіти дорослих / О.В. Вознюк // Андрагогічний вісник : зб. наук. пр. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – Вип. 5. – С. 17-37.
3. **Десятов Т. М.** Тенденції розвитку освіти дорослих: європейський досвід / Т. М. Десятов // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи: зб. наук. пр. – Київ : Луганськ : Вид-во «НОУЛІДЖ», 2014. – Вип. 1 (8). – С. 182-189.
4. **Заславська О. О.** Проблема залученості особистості до процесу формування громадянського суспільства / О. О. Заславська // Гілея : наук. вісник. Зб. наук. пр. / Гол. ред. В. М. Вашкевич. – Київ : Гілея, 2016. – Вип. 111 (8). – С. 354-359.
5. **Кадемія М. Ю.** Інноваційні технології навчання у підготовці майбутніх учителів / М. Ю. Кадемія // Освіта дорослих : теорія, досвід, перспективи: зб. наук. пр. – Київ : Луганськ : Вид-во «НОУЛІДЖ», 2014. – Вип. 1 (8). – С. 274-279.
6. **Коваленко С. М.** Тенденції розвитку освіти дорослих в Україні (друга половина ХХ ст. – початок ХХІ ст.): автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / С. М. Коваленко. – Київ, 2005.

7. *Лук'янова Л. Б.* Концептуальні положення освіти дорослих [Електронний варіант] / Л. Б. Лук'янова. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/7_NND_2009/Pedagogica/43099.doc.htm
8. *Мирончук Н. М.* Стажування як форма підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників / Н. М. Мирончук // Андрогогічний вісник. – 2013. – № 4. – С. 64-69.
9. *Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016-2020 рр.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/682016-19805>
10. *Про заходи з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917-1921 років:* Указ Президента України від 22 січня 2016 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/U017_16.html
11. *Про культуру : Закон України від 14 грудня 2010 року* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://kodeksy.com.ua/pro_kulturu/31.htm
12. *Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні :* указ Президента України від 26 лютого 2016 р. за №68/2016/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/682016-19805>
13. *Сігаєва Л. Є. Розвиток освіти дорослих в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.):* моногр. / за ред. С.О. Сисоевої / Л. Є. Сігаєва. – Київ : ТОВ «ВД «ЕКМО», 2010.
14. *Шевченко І. О.* Формування змісту навчання працівників культури в процесі підвищення кваліфікації / І. О. Шевченко // Творення, трансляція, інтерпретація та споживання культури : моногр. / С. А. Рижкова, І. В. Кузнецова, І. О. Шевченко. – Київ : НАКККиМ, 2010. – С. 302-328.
15. *Яковлев О. В.* Синергетика регіональних ідентичностей у культурному континуумі України кінця ХХ – початку ХХІ ст. : автореф. дис. ... доктора культурології, спец. 26.00.01 – «Теорія та історія культури» / О. В. Яковлев. – Київ, 2016.
16. *Knowles M. S.* The modern practice of adult education : Andragogy versus pedagogy / Malkolm Shepherd Knowles. – New York : Associated Press, 1970. – 384 p.
17. *Електронний ресурс.* – Режим доступу : <http://library.if.ua/book/45/3088.html>

References

1. *Bilyk N. I.* Rehionalna osvitiina systema yak faktor staloho rozvytku pidvyshchennia kvalifikatsii pedahohichnykh pratsivnykiv / N.I. Bilyk // Osvita doroslykh : teoriia, dosvid, perspektyvy : zb. nauk. pr. – K. : Luhansk : Vyd-vo «NOULIDZh», 2014. – Vyp. 1 (8). – S. 76-84.
2. *Vozniuk O. V.* Nova paradyhma osvity doroslykh / O.V. Vozniuk // Andrahohichnyi visnyk : zb. nauk. pr. – Zhytomyr : Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 2014. – Vyp. 5. – S. 17-37.
3. *Desiatov T. M.* Tendentsii rozvytku osvity doroslykh: yevropeyskyi dosvid / T.M. Desiatov // Osvita doroslykh: teoriia, dosvid, perspektyvy: zb. nauk. prats. – K.; Luhansk : Vyd-vo «NOULIDZh», 2014. – Vyp. 1 (8). – S. 182-189.
4. *Zaslavska O. O.* Problema zaluchenosti osobystosti do protsesu formuvannia hromadianskoho suspilstva / O. O. Zaslavska // Hileia : naukovyi visnyk. Zbirnyk naukovykh prats / Hol. red. V.M. Vashkevych. – K. : «Vydavnytstvo «Hileia», 2016. – Vyp. 111 (8). – С. 354-359.
5. *Kademiia M. Iu.* Innovatsiini tekhnolohii navchannia u pidhotovtsi maibitnykh uchyteliv / M.Iu. Kademiia // Osvita doroslykh : teoriia, dosvid, perspektyvy: zb. nauk. pr. – K. : Luhansk : Vyd-vo «NOULIDZh», 2014. – Vyp. 1 (8). – S. 274-279.
6. *Kovalenko S. M.* Tendentsii rozvytku osvity doroslykh v Ukraini (druha polovyna KhKh st. – pochatok KhKhI st.): avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04 / S. M. Kovalenko. – K., 2005.
7. *Lukianova L. B.* Kontseptualni polozhennia osvity doroslykh [Elektronnyi variant] / L. B. Lukianova. – Rezhym dostupu : http://www.rusnauka.com/7_NND_2009/Pedagogica/43099.doc.htm
8. *Myronchuk N. M.* Stazhuvannia yak forma pidvyshchennia kvalifikatsii pedahohichnykh i naukovopedahohichnykh pratsivnykiv / N.M. Myronchuk // Andrahohichnyi visnyk. – 2013. – №4. – S. 64-69.
9. *Natsionalna stratehiia spriannia rozvytku hromadianskoho suspilstva v Ukraini na 2016-2020 roky* [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.president.gov.ua/documents/682016-19805>
10. *Pro zakhody z vidznachennia 100-richchia podii Ukrainiskoi revoliutsii 1917-1921 rokiv:* ukaz Prezydenta Ukrainy vid 22 sichnia 2016 roku [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/U017_16.html
11. *Pro kulturu :* zakon Ukrainy vid 14 hrudnia 2010 roku [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://kodeksy.com.ua/pro_kulturu/31.htm
12. *Pro spriannia rozvytku hromadianskoho suspilstva v Ukraini :* ukaz Prezydenta Ukrainy vid 26 liutoho 2016 r. za №68/2016/ [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.president.gov.ua/documents/682016-19805>
13. *Sihaieva L. Ie. Rozvytok osvity doroslykh v Ukraini (druha polovyna KhKh st. pochatok KhKhI st.):* monohrafiia / za red. S.O. Sysoievoi / L.Ie. Sihaieva. – K.: TOV «VD «ЕКМО», 2010.
14. *Shevchenko I. O.* Formuvannia zmistu navchannia pratsivnykiv kultury v protsesi pidvyshchennia kvalifikatsii / I. O. Shevchenko // Tvorennia, translatsiia, interpretatsiia ta spozhyvannia kultury : monohrafiia / S.A. Ryzhkova, I. V. Kuznetsova, I. O. Shevchenko. – K.: NAKKКиМ, 2010. – S. 302-328.
15. *Yakovlev O. V.* Synerhetyka rehionalnykh identychnosti u kulturnomu kontynuumi Ukrainy kintsia KhKh – pochatku KhKhI stolittia : avtoref. dys. ... doktora kulturolohii spets. 26.00.01 – Teoriia ta istoriia kultury (kulturolohiia). – K., 2016.
16. *Knowles M. S.* The modern practice of adult education : Andragogy versus pedagogy / Malkolm Shepherd Knowles. – New York : Associated Press, 1970. – 384 p.
17. *Elektronnyi resurs.* – Rezhym dostupu : <http://library.if.ua/book/45/3088.html>

**ГРАЖДАНСКАЯ КУЛЬТУРА КАК СОДЕРЖАТЕЛЬНОПОЛНЯЮЩАЯ ДОМИНАНТА
УЧЕБНОГО ПРОЦЕССА В СИСТЕМЕ АНДРАГОГИКИ**

(обобщение опыта Ривненского центра повышения квалификации и переподготовки работников культуры
Национальной академии руководящих кадров культуры и искусств)

Мохнюк Руслан Степанович, кандидат педагогических наук, директор,
Ривненский центр повышения квалификации и переподготовки работников культуры
Национальной академии руководящих кадров культуры и искусств, г. Ривне

Определена проблема, заключаемая в отсутствии обобщающей системы теоретических разработок относительно гражданской культуры как ценностно-содержательного составного образования взрослых. Методологическую основу андрагогической модели составляют работы М. Ноулза с его акцентом на практичность учебного процесса и получения конструктивных результатов. Проанализирована законодательная база и литература по вопросам развития гражданского общества и введения данной проблематики в учебные планы системы повышения квалификации работников культуры. Обоснован тезис относительно субъектности слушателей в учебном процессе, который является побудительным к использованию диалогических форм, инновационных технологий, базовым принципом которых есть опора на опыт слушателей – с их мотивацией интенсификации усовершенствования профессиональной компетенции.

Ключевые слова: гражданская культура, андрагогика, образование взрослых, инновационные технологии учебы, повышение квалификации, работники культуры.

UDC 374.7:37.03

**CIVIC CULTURE AS THE CONTENT-FILLING DOMINANT OF THE EDUCATIONAL PROCESS
IN THE ANDRAGOGICS SYSTEM**

(generalization of the experience of the Rivne Center of Training and Retraining of workers of
culture of National Academy of Culture and Arts Managerial Staff)

Mokhnyuk Ruslan, Candidate of Pedagogical Sciences,
Director of the Rivne Center of Training and Retraining of workers of culture,
National Academy of Culture and Arts Managerial Staff, Rivne

The problem determined is the absence of a generalizing theoretical developments system concerning the civic culture as a value-substantial component of adult education. Methodological basis of the andragogical model is based on an American scientist M. Knowles's works with its emphasis on practical learning process and such model obtains meaningful results.

The legal framework and literature on civil society development and introduction of educational issues in thematic plans of cultural workers training is analyzed in this work.

The author grounds the thesis on subjectivity of listeners in the learning process that intends to use dialogical forms, innovative technologies, the basic principle of which is relying on the experience of students – cultural workers with their motivation intensification of improving professional competence.

Key words: civil society, andragogics, adult education, innovation studies, professional development, cultural workers.

Надійшла до редакції 25.11.2016 р.

УДК (477)(063.5)

**КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ НАЦІОНАЛЬНО-ДЕРЖАВНИХ ЗРУШЕНЬ
КІНЦЯ 80 – ПОЧАТКУ 90-х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ НА РІВНЕНЩИНІ**

Кондратчук Вікторія Вікторівна, студентка кафедри культурології і музеєзнавства,
Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне
prostowik@ukr.net

Стаття присвячена вивченню і осмисленню культурологічних процесів, що відбуваються в діяльності громадських організацій Рівненщини та їх внеску у національно-визвольний рух кінця 80 – початку 90-х років минулого століття, підсумком якого стало проголошення державної незалежності України.

Ключові слова: Рух, «Просвіта», Народний дім, університет «Просвіти», народознавство, бібліотека, етнопедогогіка, культура, культурологія

Постановка проблеми. За 25 років державної незалежності України майже не було спроби науково осмислити роль і значення культурологічних процесів у Рівненській області під час революційних подій кінця 80 – початку 90-х років ХХ ст. Насправді ж у краї відбувся помітний культурологічний зрив, рушієм якого, в першу чергу, стали народний Рух і «Просвіта». Їх діяльність і призвела до повної дерусифікації Рівненщини, безболісному впровадженню української символіки, новому диханню у житті культурних та освітніх закладів. Спробуємо продемонструвати це у даній статті.

Останні дослідження та публікації. На жаль, до цього часу так і не з'явилося цілісне наукове дослідження щодо висвітлення культурологічних процесів у діяльності громадських організацій Рівненщини та виявленні їх внеску у національно-визвольний рух кінця 80 – початку 90-х років минулого століття. Окремі публіцистичні статті і монографії